

Zenehallgatás

Zenehallgatóvá nevelés

2023. szeptember 18.

Zenehallgatásra és zenehallgatóvá nevelés

A tantárgy megnevezése a közoktatásban: **ének-zene**

Ez a kettőség jelzi kettős feladatunkat:

- I. Tanuljanak meg a gyerekek örömmel, ízléseesen, hangulatosan énekelni.
- II. Váljanak (tudatos) zenehallgatóvá: szeressenek zenét hallgatni, keressék ennek alkalmait, legyenek a zene tudatos befogadói, értői, élvezői.

1975-től **Laczó Zoltán** munkássága: a zenehallgatás tudatos, szervezett és módszeres képességfejlesztő munkává válhatott. Tanítói kézikönyve és lemezgyűjteménye:

Zenehallgatás az általános iskola alsó tagozatában (Tankönyvkiadó, 1987)

A zenehallgatás helye a NAT-ban

Fejlesztési feladatok:

- I. **Zenei reprodukció** (ÉNEK): éneklés, zenei írás-olvasás (felismerő kottaolvasás).
- II. **Zenei befogadás** (ZENE): a befogadói kompetenciák fejlesztése, zenehallgatás.

Laczó Zoltán kiegészítése:

- III. **Zenei alkotás** (IMPROVIZÁCIÓ): zenei kreativitás

További jelentősége: az egyszólamú, vokális zenei világ kitágítása, hon- és népismeret, európai kulturális értékek megismerése.

Zenei reprodukció – zenei befogadás

Zenehallgatás \implies reprodukálás magasabb színvonalra

Reprodukálás tapasztalatai \implies Zenehallgatás

A zenehallgatással hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a reprodukálás mellett a befogadás tevékenysége során magasabb szintre fejlődjenek a gyermekek zenei képességei.

Zenehallgatás a kerettantervben

Követelmények a kerettanterv alapján:

- „A **zeneértő- és érző képesség** fejlesztésének követelménye, többször meghallgatott zeneművek felismerése, megnevezése, az emberi hangfajok, hangszerek **hangszínének** megkülönböztetése, a **zenei karakterek** különbségének, kifejező erejének megfigyelése.”
- „A **zenei memória** fejlesztése, a zenei élmény szóbeli, vizuális és mozgásos megfigyelése.”

Zenehallgatás a kerettantervben

„Ebben az életkorban alapozható meg az adekvát zenehallgatói magatartás, a gyerekek tapasztalatokat szereznek a tudatos zenehallgatói tevékenységről.

A zenehallgatás során a tanulók spontán és tudatos élményeket gyűjtenek a hangzó világról, a hangszínekről, hangszerekről, hangszercsoportokról, előadó-együttesekről, tempóról, dinamikáról és zenei formákról, valamint megismerkednek hosszabb lélegzetvételű zeneművekkel is.

A kiválasztott anyag egy része kapcsolódik az órai énekes anyaghoz.”

A zenehallgatás szerepe a zenei nevelésben

„Az anya születése előtt kilenc hónappal kezdődik a gyerek zenei nevelése”. (Kodály Zoltán: Gyermeknap beszéd. In: Visszatekintés I. 1964)

Az iskola előtti időszak:

- Családi/szülői környezet meghatározó szerepe.
- A zenehallgatás kezdeti szakasza: a méhen belül a magzat ún. *kompetens zenehallgató*.
- Óvodában az óvónő éneke: élő, énekes, ritkábban hangszeres bemutatás néhány percig.

Zenehallgatási tevékenységek

A zenehallgatás lehet:

- Passzív tevékenység: hallgatjuk a zenét, de nem *meghalljuk* a zenei történéseket.
- Aktív tevékenység: koncentrálna figyelünk a zenére.

A zenehallgatás akkor válhat élménnyé, ha intellektuálisan (értelmileg) és emocionálisan (érzelmileg) is részt veszünk benne.

A tudatos zenehallgatás

- Zenehallgatáskor kiemelt feladat a figyelem irányításának tudatos fejlesztése.
- A zenehallgatói tevékenységhez akaratlagosan fel kell függeszteni minden egyéb aktivitást, a figyelmet a zenére kell összpontosítani.

A figyelem akaratlagos összpontosítását **megfigyelési szempontok** adásával segíthetjük. (pl. hányszor szerepelt az ismert dalt, hallottak-e lassítást/halkítást, milyen hangszerek szerepeltek?)

A zenehallgatás célja alsó tagozatban

Az alsó tagozatos zenehallgatás céljai és feladatai:

- spontán és tudatos élmények nyújtása a meghallgatott zeneműveken keresztül
- koncentráció (figyelem összepontosítás) és belső tudati aktivitás fejlesztése
- zenei emlékezet és gondolkodás fejlesztése
- hangszínhallás fejlesztése, hangzások iránti érzékenység megalapozása
- a zenehallgató tevékenység iránti érdeklődés felkeltése
- a hallásfejlesztés és zenehallgatás kapcsolatában rejlő képességfejlesztő lehetőségek felhasználása

A zenehallgatáshoz szükséges képességek

A tudatos zenehallgatáshoz a következő képességek fejlettsége szükséges:

- **hangszínhallás:** zörejek, egymás hangjai, hangszerek, hangszercsoportok, énekes együttesek megismerése.
- **belső, tudati aktivitás:** a zenei történés, a zenei folyamat figyelemmel kísérése.
- **figyelem-összpontosítás/koncentráció**
- **zenei emlékezet**
- **zenei gondolkodás**

A zenehallgatás lehetséges formái

- Zenei ismeretszerzést (dallami, ritmikai, formai), képesség- (észlelés, emlékezet, gondolkodás) és készségfejlesztést célzó zenehallgatás.
- Ismert dalhoz kapcsolódó zenehallgatás az élménynyújtás céljával.
- Élőzenei bemutató (pl. a tanító vagy meghívott művész hangszeres játéka).
- Más tantárgyak óráin (szemléltetésre, az élményszerűség fokozására, a tantárgyi integráció lehetőségeinek kihasználására).
- Tanórán kívüli lehetőségek (pl. koncert, zenés előadás közös látogatása).

A zenehallgatási anyag kiválasztása

A zeneművek kiválasztásának főbb szempontjai:

- A zenemű terjedelme: kb. fél perc – max. 4 perc. A gyerekek figyelmének határa korlátos, ezért gyakran csak a zenemű bizonyos részletének meghallgatására van lehetőség.
- A zenemű befogadhatósága illeszkedjen az adott korosztály adottságaihoz, érdeklődéséhez.
- A zenemű kapcsolódhat tematikusan az énekóra anyagához, a tanult dallami- és ritmikai elemekhez, valamilyen hangszínhez (hangszerhez), karakterhez.

A zenehallgatás feltételeinek megteremtése, folyamata

1. Nyugodt légkör, csend, fegyelem megteremtése.
2. Érdeklődés felkeltése (az óra tartalmához kapcsolódva).
3. Első meghallgatás (első, spontán élmény).
4. Spontán reakciók, vélemények meghallgatása.
5. Tudatos feldolgozás, tanítói kérdések által irányítottan: egy kérdés – egy meghallgatás.
6. Újabb kérdés – újabb meghallgatás. (Esetleg, de nem kötelezően) újabb megfigyelési szempont – újabb meghallgatás.
7. Utolsó meghallgatás, mely sokán létrejön a tudatosult élmény.

A zenehallgatás megfigyelési szempontjai

A kérdések mindig a **zenei kifejezőeszközökre** irányuljanak:

- ritmikai (ritmus, ütemfajta)
- dallami (dallam, hangmagasság)
- formai (ismétlődés, hasonlóság, különbözőség, zenei kérdés-felelet)
- dinamikai (halk, hangos, halkítás, hangosítás, visszhang-effekt)
- tempóbeli (lassú, középgyors, gyors)

A kérdések vonatkozhatnak még:

- hangszínekre (hangszerekre, énekhangfajokra)
- karakterekre, hangulatokra, szövegre

A jó zenehallgatás feltételei

- A pedagógus felkészültsége, kérdéskultúrája. A jó kérdések a konkrét zenei jelenségekre irányítják a figyelmet:
 - Hányszor hallottátok az ismert dalt?
 - Volt-e változás a zenében az ismert dalhoz képest?
 - Milyen hangszert/hangszereket hallottatok?
 - Hallottunk-e valahol gyorsítást/lassítást, hangosítást/halkítást stb...?
 - Mit gondoltok, miért ezt a hangszert választotta a zeneszerző?
- A zenei részlet alapos ismerete.
- Megfelelő technikai eszközök.

A zenehallgatás megfigyelési szempontjai

A zenehallgatáshoz szükséges ismertek átadása:

- Kisebb korban „meseszerűen” közelítsünk a zenéhez.
- 1. és 2. osztályban a gyermekdalanyag zenei feldolgozásai.
- Magasabb osztályokban sor kerülhet bizonyos zenetörténeti ismeretnyújtásra, pl. a szerző életrajza, a mű keletkezésének körülményei.

A zenetörténeti alapismeretek megfelelő szemléltetési anyaggal (videó, kép) erősebben rögzülhetnek.

A zenehallgatás tervezése

A tanóra feladatainak tervezése:

- éneklésre az óra kb. 60%
- képességfejlesztésre kb. 30%
- zenehallgatásra kb. 10%

Első osztályban a zenehallgatás (összességében) kb. 5–6 percet vegyen igénybe.

Ez az időintervallum 4. osztályra akár duplájára is növekedhet.

A zenehallgatás tervezése

A zenehallgatás helye az ének-zene órán belül:

- Óra elején: előzetesen meghallgatott vagy ismert dal feldolgozása dalazonosítással.
- Új dal tanítását követően: rövid pihenő után motiváció az újbóli éneklésre.
- Óra végén: az óra tematikájához illeszkedő zenehallgatási anyag, pl. hármás ütemű (3/4) zenemű.

Zenehallgatási tanterv

1. osztály

Hangszín: gyermek, női- és férfihang
énekkar, zenekar
furulya, metallofon, zongora

Tempó: mérsékelt

Hangerő: középerős

2. osztály

Hangszín: vonós- és fúvós zenekar
fuvola, hegedű, fagott, magas- és mély szólam

Karakter: vidám, szomorú

Tempó: gyors, lassú

Hangerő: halk, erős

3. osztály

Hangszín: férfi- és női hangok a
kórusművekben kürt, üstdob

**Hangfajok: soprán, mezzo, alt, tenor, bariton,
basszus**

Karakter: tréfás, induló

4. osztály

Hangszín: vegyeskar
oboa, cselló, **cimbalom, citera, duda, furulya,
klarinét, oboa, tekerőlant**

Dinamika: halkítás, erősítés

Bicíniumok, gyermekkar/nőikar

Kodály Zoltán: Válogatott bicíniumok

Kodály Zoltán: Gyermek- és nőikarok

Bartók Béla: Gyermek- és nőikarok

Zongoraművek:

Bartók Béla: Gyermekeknek I-IV. és Mikrokozmosz zongorasorozat

Barokk zeneszerzők művei: Telemann, Vivaldi, Purcell, J. S. Bach, G. F. Händel

Bécsi klasszikus zeneszerzők művei: J. Haydn, W. A. Mozart: Varázsfuvola, Beethoven

Romantikus zeneszerzők művei:

Csajkovszkij: Diótörő – balett

C. Saint-Saëns: Az állatok farsangja

Egryssy: Klapka induló

Muszorgszkij: Egy kiállítás képei

20. századi zeneszerzők művei:

Kodály Zoltán: Háry János daljáték

Prokofjev: Péter és a farkas

Kortárs művek:

Kurtág György: Játékok c. zongorasorozat

**Zenehallgatási
anyagok az alsó
tagozatban**

Felhasznált irodalom

- *Az ének-zene tantárgy-pedagógiája*, szerkesztette: Réti Anna – Döbrössy János, ELTE EÖTVÖS KIADÓ, Budapest, 2016.
- Laczó Zoltán: *Zenehallgatás az általános iskola alsó tagozatában*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.
- Pappné Vencsellői Klára: *Ének-zene tantárgy-pedagógia az alsó tagozatban éneket tanító pedagógusok számára*, Pedellus Tankönyvkiadó, 2007.
- Turmezeyné Heller Erika: *Tantárgy-pedagógia előadás: A tudatos zenehallgatás*, ELTE TÓK, Ének-zenei Tanszék honlapja, 2017. ősz.
- Bánki Vera-Kismartony Katalin: *Zene-játék* című tankönyvhöz *Útmutató*, Kyrios Kiadó, Kecskemét 1999

Köszönöm a figyelmet!

Szesztay Zsuzsa